

України з метою формування високого рівня колективної відповідальності за безпеку на кожному робочому місці у відповідності до європейських стандартів. Це сприятиме нарощуванню темпів інтеграційних процесів між Україною та країнами ЄС, а також підвищенню конкурентоспроможності продукції підприємств на світових ринках.

УДК 316. 334

ФІЛОСОФСЬКІ, СОЦІОЛОГІЧНІ Й ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ СЕКЮРИТОЛОГІЇ – БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Л. КОЖЕНЄВСЬКИЙ, докт. екон. наук, президент європейської асоціації
EUROPEAN ASSOCIATION FOR SECURITY

Академія фізичної культури імені Броніслава Чеха. Краків, Польща

Я. СЕРІКОВ, канд. техн. наук

Харківський національний університет міського господарства

імені О. М. Бекетова. 61002, Україна, м. Харків, вул. Революції, 12

yserikov@yandex.ru

Філософські й соціологічні основи секюритології (безпеки життєдіяльності) закладені в давні часи. Платон, а в Новий час Г. Спенсер вважали суспільство першим і первинним відносно людини, фактично представляючи його деяким організмом. Виходячи з таких позицій була створена основа і в подальшому розвинута органіцистична теорія суспільства. Положення своєї теорії вони перенесли й на державу. Відповідно до цієї теорії людина, як одиниця суспільства, набуває сенсу свого існування лише тоді, коли виконує яку-небудь функцію. Причому, адекватність змісту свого існування вона сприймає в тій мірі, в якій ці функції істотні як для неї, так і для держави, в тому числі й для забезпечення суспільної безпеки.

Основи протилежної теорії суспільного ладу створили давньогрецькі філософи. Зокрема, Демокрит стверджував, що існують лише одиничні предмети, явища, а системи, сукупності є добутком, утвором людського розуму. В теоретичних положеннях Т. Гоббса, Дж. Локка, Жан Жака Руссо громадськість (суспільство) означає тільки факт виконання спільністю людей деяких доповнюючих одна одну дій, функцій згідно з укладеним суспільним договором. Завдання суспільства (держави) полягає в усуненні труднощів, забезпеченні безпеки кожного індивідуума при виконанні ним своїх особистих і суспільних функцій та функцій громадської організації в цілому.

Сучасна позиція секюритології полягає в наступному. Реально існують індивідууми, які утворюють суспільство. Суспільства також відносяться до реальності й утворюють сукупності, характеристики яких можуть значно відрізнятися від характеристик, властивостей індивідуумів, які їх утворюють. Суспільство (спільність) утворюється при наявності якихось (якоїсь) загальних

цілей, факторів, що поєднують індивідуумів. Одним з таких факторів є потреба кожного індивідуума, як одиниці суспільства, і суспільства в цілому в забезпеченні безпеки. Індивідууми, як одиниці суспільства, мають право вимагати задоволення своїх особистих потреб через загальний (суспільний) добробут, у тому числі й у забезпеченні безпеки, але, у свою чергу, і суспільство жадає від індивідів відповідних дій на користь досягнення, підвищення рівня загального добра, добробуту, включаючи безпеку.

Потреби, що визначають зв'язки між індивідом, суб'єктом, малою групою, суспільством і людством можуть бути подібними, різними або суперечливими. Сполучення таких взаємних зв'язків може виражатися і в конфлікті інтересів (потреб), що спостерігається, зокрема, і в категоріях безпеки.

Секюритологія з позицій організації суспільного устрою, громадських організацій, як наука, досліджує об'єктивні, суб'єктивні, статичні й динамічні, зовнішні й внутрішні небезпеки існування, розвитку й нормального функціонування людини й громадських організацій.

Представлені основні положення секюритології, як науки, відносяться, в основному, до психологічних і соціологічних аспектів існування людини, як суспільного індивідуума, суспільства в цілому і їхніх взаємозв'язків (взаємних відносин). Такий напрямок розвитку цієї науки спостерігається, переважно, в країнах Європейського Союзу, Центральної і Південної Америки, в Канаді.

Безпека життєдіяльності, як наука, спрямована на дослідження, в основному, проблеми існування людини на Землі, тобто фактично вивчає стійкість, виявляє проблеми й розробляє шляхи вирішення завдань з забезпечення безпеки в системі «людина – навколишнє середовище». Причому, поняття «навколишнє середовище» включає житлове, соціальне, виробниче, природне середовище.

Безпека життєдіяльності, як наука, базується на положеннях, створених та розроблених академіком В. І. Вернадським, що відносяться до біосфери як багатокомпонентної живої оболонки Землі, одним з біологічних елементів якої є Людина.

Людина – суспільна істота, яка являє собою вищий ступінь розвитку життя на землі, здатна робити знаряддя праці, з їх допомогою впливати на навколишній світ, володіє складно організованим мозком, свідомістю і членороздільною мовою.

Уся сукупність видів активності людини як індивідуума, так і члена суспільства складає поняття її діяльності і є специфічною формою її існування. Саме діяльність, свідомість і членороздільна мова, що використовується для спілкування, відрізняють людини від інших живих істот.

Людина займається різними видами діяльності протягом усього життєвого циклу, знаходячись у різних сферах існування: природній, виробничій, соціальній, побутовій.

У своїй філософській сутності кожен з видів діяльності людини спрямований на підвищення комфортності її життя. Таке положення

сформувалося внаслідок специфічних умов багатовікової еволюції людини. Одночасно з одержанням бажаного позитивного ефекту відносно підвищення комфортності життя кожна діяльність людини є і потенційно небезпечною. Це пов'язано з об'єктивними обставинами існування матерії, що не дозволяють досягти абсолютної безпеки функціонування створених людиною технічних, біологічних та інших об'єктів і систем.

Результати численних досліджень викликали необхідність зміни поглядів у цій області і, як наслідок, переходу світового наукового співтовариства від концепції абсолютної безпеки створених антропогенних об'єктів і систем до концепції допустимого ризику. Відповідно до цієї концепції людина існує в багатокомпонентному середовищі, що характеризується природними, техногенними, антропогенними, соціальними, політичними, комбінованими небезпеками і небезпеками надзвичайного характеру. Небезпека – це об'єктивні чи суб'єктивні властивості явищ, процесів, об'єктів, систем у певних умовах завдавати безпосередньо чи опосередковано шкоду життю і здоров'ю людини, навколишньому середовищу, біосфері Землі.

Відповідно до концепції допустимого ризику рівень небезпеки процесів, об'єктів і систем є керованою характеристикою. Вирішення завдання керування процесом реалізації небезпеки полягає в апіорному чи апостеріорному вивченні процесу розвитку небезпеки, визначенні умов, при яких вона може реалізуватися і призвести до небажаних наслідків. Таким чином, забезпечення допустимого рівня ризику здійснюється шляхом попереднього прогнозування небезпеки з наступною розробкою комплексу відповідних організаційних і технічних заходів, спрямованих на захист людини і середовища існування. З цього випливає, що безпека – це такий стан об'єктів предметної діяльності людини, при якому з певним ступенем ризику забезпечується виключення появи небезпеки.

Безпека життєдіяльності – це область науково-практичної діяльності, спрямованої на вивчення загальних закономірностей виникнення небезпек, їхніх властивостей, наслідків впливу їх на організм людини, основ захисту здоров'я, життя людини і середовища її проживання від небезпек, а також на розробку й реалізацію відповідних засобів і заходів щодо створення і підтримки здорових і безпечних умов життя і діяльності людини.

Людина постійно взаємодіє з середовищем свого існування, будучи невід'ємною складовою частиною природного навколишнього середовища. У процесі своєї діяльності людина змінює навколишнє середовище, що найчастіше негативно впливає на його природну динамічну рівновагу. Технологічні процеси сучасного виробництва забруднюють навколишнє середовище пиловими, газовими й тепловими викидами, промисловими стоками, електромагнітними та іонізуючими полями і шумовими випромінюваннями, іншими фізичними й хімічними негативними факторами. Такий вплив людини на навколишнє середовище негативно позначається на протіканні основних законів розвитку й екологічної рівноваги в біосфері й, як наслідок, – веде людство до екологічної катастрофи. Статистичні дані свідчать про неухильне зростання у світі кількості

аварій і катастроф, появу нових і модифікації відомих захворювань, виробничого і побутового травматизму. Так, протягом останніх 20 років відбулося майже 60 % найбільших техногенних катастроф. Закономірним є також зростання інтенсивності негативного впливу на людину і навколишнє середовище наслідків реалізації небезпек.

Характерним є також збільшення на Землі і стихійних лих. Порівняно з 1960 р. у 2014 р. їхня кількість більше, ніж подвоїлася. На даний час стихійні лиха протягом кожного року призводять до загибелі більше 250 тис. чоловік, створюють загрозу життю 25 млн. чоловік.

З 1990 р. динаміка погіршення безпеки життєдіяльності населення і травматизму в побуті й невиробничій сфері різко збільшилася. Тільки травми зі смертельним результатом у невиробничій сфері щорічно одержують більше 70 тис. чоловік. За кожний рік смертельно травмується близько 3 тис. дітей. Від пожеж і дорожньо-транспортних випадків за рік гине більше 8 тис. чоловік. Самогубства й убивства уносять більше 20 тис. життів, утоплення – близько 5 тис. чоловік. Внаслідок цього у виробничій і побутовій сферах щороку травмується понад 1 млн. чоловік.

Наведені дані свідчать про високу актуальність проблем, пов'язаних з забезпеченням безпеки життєдіяльності – секюритології людини на сучасному етапі розвитку суспільства.

«Кожна людина має право на життя...», зазначається в «Декларації прав людини». Але без забезпечення необхідного рівня секюритології – безпеки життєдіяльності людини неможливо повною мірою скористатися цим правом. Саме тому Організація Об'єднаних Націй визначила лейтмотивом своєї діяльності на найближчі 50 років перехід від безпеки держави до безпеки людини як індивідуума.

Література

1. Серіков Я. О., Коженевські Л. Ф. Безпека життєдіяльності – секюритологія. Проблеми, завдання, шляхи вирішення. Монографія. Х.: ХНАМГ, 2012. Ч. 1 – 170 с., Ч. 2 – 332 с.
2. Korzeniowski L. F. Serikov Y. A. (współautor, 50%): Europejski wymiar securitologii. Kraków: EAS, 2011. – 244 s.
3. Korzeniowski L.F. Securitologia na początku XXI wieku. Securitologia / Securitology / Секюритология. Chasopismo nauk o bezpieczeństwie. Zeszyty Naukowe. Krakow: European association for security. 2007, № 6, s. 181 – 192. s. 184.
4. Серіков Я. О. Принципи формування психології безпеки людини, суспільства, держави з позиції ієрархії задоволення її потреб /Securitologia / Securitology / Секюритология. Chasopismo nauk o bezpieczeństwie. Zeszyty Naukowe. Krakow: European association for security. 2010, № 2 (12) С. 70 – 75.
5. Серіков Я. А. Социологические проблемы влияния информационной среды на современном этапе развития общества / Материалы V Всерос. науч.-практ. конф. с междунар. участием «Современные проблемы методологии и инновационной деятельности» Новокузнецк, Кузбасский ГТУ им. Т. Ф. Горбачева. 2014. Т. 2, С. 155–158.